

KAO NEKAD

Kada su rušene kuće da bi se načinilo mesto Novom bulevaru, deo bivše Jevrejske ulice, zahvaćen udarcima pijuka i čekića, otkrio je neočekivane pogodnosti za posmatranje i domišljanje. Kako su radovi napredovali, moglo se videti gde kuće gube najpre svoje poklopce — krovove, delujući, sa zidovima koji krnjim vrhovima strže u nebo, očerupano kao štrašila; zatim, kako se od vrha prema dnu sve više krate, tope, gubeći svoj kućni, svog ljudski oblik; kako sa njih nestaju kapije i prozori, otvarajući pogledu put u neslućene spletote prolaza, okuća, sličnih labyrinima crtanim za odgontanje; kako od njih najzad ostaju samo temelji, bez podova ogoljeni do zemlje, s praviljama posle vadenja podrumskih stepeništa, sa stražnjim, po redu rušenja poslednjim preostalim zidovima kao scenskih kulisa u jednoj predstavi propasti. Ovi poslednji uspravniji zidovi, nanizani u istoj ravni, a već lišeni poprečnih oslonaca, najupečatljivije su pokazivali privremenost ljudskog stanovanja. Stoeći jedan do drugog, u lancu, nebesno plavi do ružičastog i ružičasti do rezeda zelenog, sa svetlijim površinama različitih oblika i veličina koje potiču od ormana, komoda, kreveta, slika što su ispred njih stajali štitici ih godinama od gari i sunca, sa pogdekojim neizvučenim klinom, ekserom, uzidanom ručkom, u svom golom, glatkom telu, oni su tvrdoglavci i beskorisno nastavljali da održavaju ukus, raspored i navike onih kojih ovde više nije bilo. Predočavali su kako je svaki dom, čak i svaka soba u njemu, bio osoben, poseban i celovit, u kome je svako za sebe i na svoj način — pojedinac ili porodica — jeo, spavao, čitao, vodio ljubav, zaklinjao se, žestio, a da su se pri tom sve te osobnosti po izboru ostvarivale u užasnoj blizini drugoga i drukčijega i u potpunoj blizini onoga što je grada isključivala, sveta, neba, kiše, sa kojima su se sada neštedimice spajale, nestajući stapale.

Blam izlazi na Novi bulevar, u unakrsnu svetlost semafora i žigavaca, među pramenove benzinskog dima. Dalji put preprečuje mu svetslosmed automobil s naniže proširenom, kornjačinom oklopnu sličnom karoserijom, koji, klateći se, meko gazi preko ivičnjaka i zauštavlja se bakom na samom završetku bivše Jevrejske ulice. Blam nehotice zastane. Stražnja vrata kola otklope se šklopnuvši i u otvoru sa pomole duge, suncem opaljene ženske noge, savijene u koščatim koljenima sa kojih se rub haljine pomakao prema butinama. Nekoliko trenutaka noge klatare dugim uskim stopalamu u belim sandalama, sjakteći od šarenih odsjaja sa semafora koji upravo menjaju boje, a onda se spuštaju na žutu opsku bivše Jevrejske ulice, skupljajući kolena i rastavljajući stopala koja se na tlu sunderasto šire primajući težinu tela što se provlači, s glavom napred, kroz, sad već, širom izbačena vrata. Telo je mršavo, s izduženom glavom plitkih crta, na licu koje umrtevljuju izbuljene nepomične plave oči i izbeljena kosa skupljena nemarno u pundu; ali pokreti koje čini su gipki, olabavljeni vedrom sigurnošću. Žena se uspravlja, isteže, čini polukret od koga joj se oko mršavih kolena zatalasa haljina, malo pogružvana, od mlohave zelenkaste tkanine, stegnuta kaišćem oko struka. Ona mahnje rukom, koja je, kao i njena noge, smeda od sunčanja, na što iz kola počnu da se iskobeljavaju kratke dečje nožice u belim kratkim čarapama, na svetlost izviri pegavo lišće jednog dečaka s malo izbačenim vodnjikavim očima, pa se cela mala prilika nekako omamljeno i s izrazom neverice dobatrga na pločnik, do žene. Ona hyata dečića za ruku — koju je ovaj mahinalno pružio naviše — i osvrće se oko srbz. Njen bledi pogled okzrene Blamu, sleti niz njegovu ustuknulu priliku i odluta u dubinu ulice ivicom trotoara gde se nižu stolovi prodavaca lozova, grafofonskih ploča, knjiga, i hladnjaci sa limunadom i sladoledom. Sad ona mahne

prema kolima, dovršava okretaj i polazi u ulicu vodeći dečaka i zaobilazeći Blamu. S cruge strane kola otvore se vrata i kroz njih, povivši se, izlazi plečat, vratac muškarac u žuto-smedoj majici koja se lepi oko njegovog ugojenog trouha. On zauipi vrata, spušta ruke u džepove širokinih sivih pantalona i krene oko kola posmatrajući ih sa pažnjom i brigom, polupuštene glave. Povijajući se i u pasu, vadi iz džepa ruku i opipava stražnju, Blamu nevidljivu gumu, lupne dlanom po niklovanoj bravi prtljažnika na stražnjem delu karoserije, pritvara stražnja vrata koja. Utom se iz dubine ulice pomajaju žena i dečak, ne držeći se više za ruke, ona malo ispred malisana, oboje ližući sladoled koji preti da im iz fišek klizne na prste. Pred kolima se zauštavljuju, tik kraj muškarca, ali pri tom ni jedno gleda u njega, pažnja im puze za jezikom u glatku ružičastu kupu sladolednog brega. Čas ližu njegovu zatupljeni kapu, čas grickaju raskvašeni rub fišeka. Žena u jednom trenutku zamulja i pokaze napućenim usnama na dečaka, pa ovaj trgom njenog pogleda spušta buljaste oči sebi niz pljosnati trbuš gde se bela košulja svojim opšivenim krajem izvukla iz kratkih, preuskih pantalona, a ne nalažeći ništa neobično, nastavlja da liže, gricka i guta. Ruke im ostaju prazne, močkri obespošiveni prstiji, u koje sad oboje ukočeno gledaju. Žena nesto dobaci čoveku i on izvucće iz džepa ruku u kojoj je zgužvana maramica, pa je pruži ženi. Ona razvije maramicu, briše prste sebi, pa, sagruvši se, sinu, kome uzgred sabija i košulju pod struk pantalona. Vrati maramicu čoveku, on je zاغleda, presavije i spusti u džep. Svi podižu lica, žmirkajući prema suncu čija je kugla nevidljiva ali provlači zrake između zabata kuća i naleže jednim trouglom na sivu traku trotoara, zlateći je kao prašna prevlaka. Muškarac ožide automobil, otvori prednja vrata i polako se uvuče u njega, zalijuljavši ga svojom težinom, na što žena otvori stražnja vrata, uhvati dečaka obema rukama ispod pazuhu i pogruvši se ubaci ga unutra na sedište. Prati pogledom kako se malisan smešta u ugлу, okreće se prema Blamu i, više ga ne pogledavši, ali opažajući ga kao posmatrača, što odaje svesnom usklađenošću pokreta, uvlači u kola trup i glavu, pa kupi za njima noge sastavljenih kolena. Skljocnuće, zatvarajući se, prednja, zatim stražnja vrata. Motor zavrzi, zabuči, kola polako zaokreću silazeci sa ivičnjaka ulice i uvlače se u povorku vozila što struji Novim bulevarom.

Blam polazi, skrećući, u istom pravcu. Gazi trotoarom koji je ovde odskora izliven uz asfaltnu traku bulevara, kraj stražnjih zidova kuća preostalim posle rušenja dela bivše Jevrejske ulice. S jedne strane, šiba ga veter automobila u prolaženju, s druge strane miruju zidovi opala lepa, objenjenih gipsanih konsola, ogoljenih ružičastih i žutih cigala. Još uvek mu je u pameti vedra slika one male porodice koja se pred njim iskrca iz automobila da pokaže isečak svog života, ponavlja u sebi njene pokrete, gestove, kao odbeske minute predstave. Ali kuće kraj kojih prolazi privlače mu pogled, on na njima prepoznaje davnio uočene odnose površina, materijal, mrlje, ogrebotine. Tu je opredemećena prošlost, tamo sadašnjost. Sadašnjost ne može da dosegne, on to oseća, oseća čulno, kožom, po hladnom vetrutu koji ga sa te strane zahvata na mahove, napuštajući ga brzo, odnoseci sobom grupicu po grupicu ljudi sličnih onoj malopre videoj. Zna da nikad neće kao oni sedeti za upravljačem kola, prepustajući se vetru, pokretu, vukući sa sobom, snagom mašine koja je njegova i u njegovoj vlasti, Janju i Malu, koje bi one pokrete lakog prilagodavanja i pretapanja u nepoznato okruženje nekog strang gradu, strang predela, umele negoprešivo da ponove. Nema za to potreblju sigurnost, ili polet, nema zapravo potrebu. Osuden je, voljom koju je sam sebi nametnuo, da uvek kruži poznatim putevima, ulicama, ostajući njihov pažljivi, dokoni, sumorni posmatrač.

Novi bulevar savija u blagom luku, sekuci, kao ovlaš pružena ruka, krvnatke nekad zgsnutog naselja. Trotoar se sužava pred uglovim baštenskog zida zaboravljenog prilikom rušenja, zatim izmiče kućama ulivajući se u poprečnu ulicu. Blam prolazi kraj ugla zida, skreće u uzan sokak i prolazeći njime dospeva na Trg vojvode Šupljikca.

Trg izgleda isto kao nekad, kuće na njemu čutke zatvaraju savijene dlanove oko parkića. Ništa se ovde ne kreće, jedino se u visini lagano njišu krošnje granatnih glogova. Nema ni prolaznika. Pred jednom kapijom — dve kuće ispred bivše Blamove — sedi starica, na niskom tronošcu, čvornovativih šaka spuštenih u krilo, mičući samo vilicama, kao da žvače. Međutim, to je varka, zaključuje Blam primakovši joj se bliže, njene usne i vilice miču se uprazno, melju dosadu, ili neku bolest, jer hrane stoje pred njom nedirnute: činija puna zarudelih bresaka daleko od njenih mirujućih ruku. Baka to voće nudi na prodaju, ovde, na pustom trgu! Ona je breske nabrala u svojoj bašti, u tesnom dvorištu iza svoje neugledne kuće, ili u dvorištu svoje kćeri, ili susetke koja ne želi da se izloži pogledima ulice, i sada ga, evo, nemo i strpljivo nuđi pažnji mogućim prolaznikima, sigurno po ceni nižoj od pičajne, nadajući se maloj uzgrednoj zaradi.

Blam mora da se zaustoi, noge ga same koče, kao da je i sam star, bolestan, zamoren dugim čekanjem, nadom. Vuče ga naniže sila teže, da padne na kolena, da čelom dodirne trotoar i da zarida, ne nad bakinom hudom sudbinom, nad njenim necenjenim, neprimećenim zauzimanjem, njenom žrtvom, već na protiv, nad njenom verom, koja je drži prikovana tu pred kapijom, kraj hrpic plodova — tom verom koja je, čini se Blamu, vera čitavog jednog minulog sveta, njega samog koji je njen ostatak. Ta vera se pokazala jednom, bezuspšnom, jer svet koji je njome živeo poubijan i zaboravljen, pregažen vremenom i novim asfaltnim trakama, jer je, evo, on poslednji njen svedok, njen znalač i tumać, ali jedino u sebi samome. Baka to nije, ona je preživela i sačuvala veru. Ona možda čak pripada onima koji su ubijali ili je ubijene mirno gledala, možda ga i odobravala. No, u ovom trenutku ona za Blamu očišćava taj potunuli svet usrdne vere, i on mu se kroz nju vraća, likovima iščezlih trgovaca i mešetara bivše Jevrejske ulice, likovima roditelja, sestre, srodnika, likovima grešnih prijatelja i prijatelja prema kojima je sam zgrešio.